

V R T E C

ČASOPIS S PODOBAMI ZA SLOVENSKO MLADINO.

Štev. 4.

V Ljubljani 1. aprila 1881.

Leto XI.

Vzpomládi.

Spét se je blaga vrnila vzpomlád,
Mègla zbežála, izkópnel je snég;
Kmétič pripravlja se, iti orát;
Kós nam prilétel prepévati je v brég.

Díha vijóla, napénja se brst,
Léska odcvíta, a drén rumení;
Jágelce zláte rodila je prst;
Vrbova piščal užé se glasi.

Léstvo je k déblu prislónil vrtár,
Véjice réže in trébi in žgè;
Snáži drevésa, odvrača jim kvár;
Cépi divjáke, zasaja pečkè.

Trúdi se zgódaj, o déte ljubó!
Jáblane sádi in druge cepé,
Da razgosté se v košáto drevó,
Tebi na stárost ovôčja dadé.

Vidiš li zdólj pred sóboj poljá?
Žito vsejáli na to smo raván,
Pa mu po zimi odéja snegá
Bila v dobrótno in tóplo je brán.

Ozelenéva se tukaj in tám,
Solnce mu gréje peréscá in kál;
Zláta pšenica obéta se nám,
Jéčmen vesélo pogánja od tál.

Tjákej ozri se na vrsto holmóv!
Jágod rudécéh podá ti njih vrt;
A na podkrlji se vinskih grozdóv
Polno obésí jeséni od trt.

Zábíti Bóga nikóli ne smés!
Klanjaj se zjutraj, zveéer mu lepó;
Sréca te čaka v molitvi, saj vés;
Sam ti ponuja presvéto nebó.

J. K.

Mali godec.

(V francoščini spisala madama Evgenija Foa.)

(Konec.)

VII.

„Nu, gospod Bautru, ali bomo imeli necej malega Mihaela?“ reče gospodična, odgovarjaje s temi besedami globočemu priklonu, ki ga je napravil ta gospod.

„Videl sem ga danes zjutraj, visokočestiti gospá,“ odgovori gosp. Bautru, „in on mi je obljubil, da bode tukaj nicoj ob šestih.“

„Zdaj je že sedem, gospod,“ odvrne mu živahno gospodična.

„A kdo je ta mali Mihael?“ vpraša vojvoda Guiški pristopivši. „Odkar sem se vrnil iz Italije, ne slišim družega govoriti nego o tem originalu.“

„Ali ste ga slišali peti?“ vpraša ga nekdo iz družbe.

„Do zdaj še ne,“ reče vojvoda, „ali lahko si mislim“ —

„Nič si ne morete misliti,“ seže mu gospodična v besedo, „kdor ni slišal peti Lamberta, ta ni nič slišal; vsaj jaz bodem vsa nesrečna, ako ne pride nicoj.“

„Mislim, da ne zamudi časti, katero mu izkazuje vaša Visokóst“ odvrne vojvoda Guiški.

„Vidi se, da ga ne poznate, gospod,“ reče gospodična.

„Če mali Mihael, idoč k meni, naletí na kako krémo ob cesti, in ako ga kdo vanjo kliče, ne pozabi samo mene in mojega povabila, nego on bi pozabil še celó kralja, ali da se kratko izrazim: on bi pozabil na vse“ ...

„To je tedaj hudobnež, ta mali Mihael?“ reče vojvoda Guiški.

„Moj Bog! on je le posebnež, to je vse,“ reče gospod Bautru.

„A kaj je ta mladi človek? Čigav je?“

„Tukaj je! tukaj je!“ podviza se naznaniti mlad gospod, ki je, da bi se prikupil gospodični, gledal skozi okno, da bi prvi ugledal mladega pevca.

„Dokler ne pride tu sèm, povejte mi hitro, gospod Bautru, kdo je ta človek?“ reče gospodična, „kajti jaz, razven tega, da čarobno poje, ne vem ničesar o njem!“

Vsa družba se zbere okolu Bautru-a in ta začnè pripovedovati tako-le:

„To se pripoveduje o njem,“ reče Bautru, obrnivši se k gospodični:

„Mali Mihael Lambert je rojen v Vivonu na Poitouvskem, kakor se mi zdi 1610 l. Njegova mati, uboga priprosta žena, ljubila je tako strastno godbo, da se ni ganila iz cerkve, dokler so pobožni ljudje k orglam peli v njej. To je morda svojo moč imelo na tega dečka; kajti še ne celó deset let star, že je hotel po vsej sili na koru peti in njegov glas in njegovo petje je bilo tako čudovito lepo, da je zaslóvel po vsej deželi, in da so od daljnih krajev prihajali ga ljudjé poslušat.“ V tem trenutji nastane nekak nemir v sprednjih sobanah, in mislili so, da pride pričakovani pevec, o katerem so govorili. Gospod Bautru omolkne; ali kmalu je bilo ondu zopet vse tiho; od gospodične poklican, pripoveduje dalje:

„Mouliniez, kapelnik v prinčevej kapeli, slišal ga je po naključji peti in je bil tako očaran, da ga je prosil, naj bi vstopil med prinčeve pevce. Deček

sprejme to ponudbo in s tem se je začela njegova sreča v Parizu. Vaša visokost ni poznala mojstra Nierta, starega strežaja gospoda Crequi-a, poslanca; ta je bil šel z gospodom svojim v Rim in se je ondu lotil novega načina v petji, ki je tedaj veliko hrupa napravil na dvoru Ludovika XIII.; ta mojster Niert se je ponudil za učitelja malemu Mihaelu, ki se je okoristil tega uka, kakor bode vaša visokost precej imela priliko presoditi.“

In gospod Bautru je zopet prenehal, kajti iz posebnega hrupa, ki se je slišal iz palače, dalo se je sklepati, da je prišla imenitna osoba.

„Pa tu ni prišel Lambert, vi ste se menda zmotili gospod Bensarade,“ reče gospodična obrnivši se k mlademu gospodu, ki se je priklonil in odgovoril:

„Zagotavljam vas, vaša visokost, da sem ga spoznal natančno.“

„In kaj počenja z mojimi ljudmi?“ vpraša vojvodinja.

„Kolikor ga poznam, bilo bi pač mogoče, da pije z njimi in jim kaj lepega póje; on je teh misli, da le prosto ljudstvo zná ploskati, kakor se spodobi, in se nič ne boji, da bi ondu poškodoval svojo obleko ali pa zgubil, kar ima.“

„Nu, poslušajte, kakšen hrup je tu doli! Ali slišite gospodje?“ reče gospodična.

„Rekel bi, nekaka igra na zvončke,“ reče vojvoda Guiški ter vleče na uho.

„Nekaka mačja godba,“ reče neka druga osoba.

„Ne, to je glasbeno orodje, ki ga ne poznam,“ reče gospod Bautru.

„Poslušajte! poslušajte!“ seže v besedo gospodična.

Zdajci se zasliši prav razločno nekaj hripav glas, kričèc: „Moje ponve, deček, moje ponve!“

VIII.

„Za Bóga, to je čudno!“ reče vojvoda Guiški, približavši se k vratom, ki so držala na vélike stopnice, „pripeljal sem bil necega dečka iz Florence, katerega je moral moj kuhar zapoditi, ker ni nobene ponve več našel na svojem mestu, ker deček je delal godbo na kuhinjsko posodo.“

„Tega dečka sem jaz našla neko noč na ulici, pa sem ga popolnem pozabila,“ reče gospodična, vstane ter se približa vélikim stopnicam.

Ko je družba krenila za gospodično, prikazal se jim je prizor, kakeršnega še nikoli niso videli.

Obdan od mnogobrojnih ponev, ki so bile simetrično po palačinej veži razpostavljene, trudil se je po kuharsko oblečeni deček, paličico v rokah držeč, da bi napravil godbo. Stopal je od ponve, potrkaval tukaj, potrkaval tam, pelje po taktu ter je v resnici napravil nenavadno lepo muziko. Malo dalje, sredi dvojne vrste strežajev, kričal je nadkuhar, ognjevitega pogleda, žugajočega čela in s skrčenimi pestmi: „Moje ponve, deček, moje ponve!“ in je brezvspešno skušal planiti nad njega in se izviti iz rok malega grdega človeka, ki ga je zadržaval, dopovedajoč mu z bolj tihim glasom: „Tiho, nesrečni človek, večerjalo se bode, če bode mogoče, ali zdaj ne moti dečka... Kaka natančnost! kako lepó po taktu! Te ponve govorijo, imajo glas, — imajo dušo!“

„Oh izpustite me, gospod, vi ste norec,“ jezno mu odvrne kuhar, „na mesto glasú in duše bi pač boljše bilo, da bi dajale jedila — s ponvami delati godbo! — ali se je še kdaj kaj tacega slišalo?“

„Ker nimam več svojih gosli, ti Midovo uhó ti,“ reče zopet mali kuhar, jezno se obrnivši k svojemu mojstru, „moram si gosti s tem, kar mi pride pod roke.“

„Ali znaš na gosli igrati, mali kuhar?“ vpraša Baptista majhen mož, katerega smo že spoznali za onega Mihaela, katerega je vsa družba tako željno pričakovala.

„Nekoliko znam že, gospod!“ odgovori Baptist, „in ako bi poznal necega Mihaela Lamberta, bi že znal, kaj bi mu rekel.“

„Nu jaz sem Mihael Lambert, kaj bi mi rekel, mali poštenjak?“

„A — vi ste Mihael Lambert?“ reče Baptist približavši se mu in debelo ga gledajoč — „tedaj poslušajte me: Jaz nimam denarja, zato vas ne morem prositi, da bi me redno podučevali v godbi; če mi pa dovolite, da smem včasih priti in vas poslušati, ali pa, da smem z vami, kadar boste šli podučevat po mestu, obetam vam, da boste imeli v kratkem učenca, ki vam bode čast delal.“

„Hočem te izkusiti; na, vzemi moje gosli in igray!“

Mali Baptist si tega ni dal dvakrat reči; vzel je od Lamberta mu podane gosli, globoko ganen jih nasloni na svojo ramo in reče: „Vendar enkrat zopet držim lok v roci!“

Ko je prve glasove krepko in po taktu potegnil, začel je Lambert svoje oči upirati v malega kuharskega dečka, ki je ravnal lok z lehkó, izurjeno roko in natančnostjo čudovitega slúha.

Čim dlje je godel deček, tem bolj je bil zamaknen umételjnik vanj. Poslednjič, ko je Baptist, vesel iznenádenja, ki ga je provzročil, povésil lok in gosli, rekel mu je s šaljivim in tresočim glasom:

„Nu, gospod, kaj se vam zdi?“

Lambert od začudenja ves iz sebe pohítí k Baptistu, prime mu glavo z obema rokama in poljubivši mu večkrat čelo, reče:

„To je čudovito, to je prekrasno; ti si godec, deček, ti si ves ustvarjen za godbo. Pusti kuhinjo, pusti kotle, pusti svoje ponve, pridi k meni, pridi, ti si moj učenec, ti si moj otrok, pridi! Jaz bom skrbel za tebe, za tvojo odgojo, ter zato, da prideš med svet; hočem da bodeš hodil slavno pot skozi življenje, in ti jo tudi bodeš hodil. Kje je gospodična, kje?“ povprašuje in pohítí po stopnicah za seboj vlekoč malega Baptista.

Kmalu je našel vojvodinjo Montpensier, ki je kakor vsa družba zgoraj na stopnicah mirno stoječ bila priča vsemu temu, kar je videla in slišala.

„Madama,“ reče Lambert, pogumno gledajoč v lepo princezinjo in sijajno gospodo, ki je bila omolknila, da bi ga slišala — „deček takó darovit, kakor ta“ — reče ter Baptista pred se porine — „ne sme ostati zakopan v vaših kuhinjah — jaz prosim vašo visokost zanj, da napravim iz njega glasbenega umetelnika, umetelnika slavnega, na mojo vero!“

„Napravite iz njega vrlega godca, gospod Lambert,“ odgovori gospodična dobrohotno; „veselilo me bode zeló, ako iz ubozega dečka naredimo dobrega in pametnega človeka; zatorej mu dovolim hoditi k vam, kolikor se mu poljubi in naj se uči godbe, ker ga toliko veseli; jaz hočem plačati vse zanj in ako se deček res kaj pridá izučí, veselilo me bode v srcé.“

Potem obrnivši se k Baptistu pristavi z izrazom polnim dobrote: „Odloží svoj zastor (predpasnik) ter obleci gosposko obleko, in — idi!“

Šest mesecev pozneje je Baptist Lulli nosil črno suknjo, kakeršno so nosili tajniki, in je imel pod seboj 12 goslarjev, katere je ravnal in s katerimi je godel takó lepe arije, od njega samega zložene, da je Njega Veličastvo, kralj Ludvik XIV., gospodično zanj poprosil in ga postavil na čelo svojim štirindvajseterim góslarjem, ki so v ónem času malu ne po vsem svetu sloveli.

O sijajnih slavnostih, ki so se vrstile druga za druga na dvoru Ludvika XIV., imel je Lulli mnogokrat priliko pokazati svoj talent za lirično dramo, zlagal je glasbo za medigre in balete, v katerih se kralj sam ni sramoval; prevzeti kake naloge, in Moliere se je zaradi spevnega in plesnega dela svojih iger na njega obračal. Da-si je bil zeló veselega in originalnega duhá vender je tudi pokazal, da zna izraževati velike dušne občutke. Gospa Sevigne, ko pripoveduje o pogrebu kancelarja Séguier-a, pravi o Lulli-ji: „Kar se njegove muzike tiče, to je stvar, ki se ne da primerno povedati. Baptist je poslednjič povzdignil vso kraljevo godbo. Lepi „Miserere“ je bil tu še pomnožen, in ko se je slišal njegov „Libera“, so se oči poslušalcem s solzami polnile, mislim, da v nebesih nimajo lepše godbe.“

Ludvik XIV. je hotel na sijajen način priznati zasluge Lullijeve in mu je dal privilegij kraljeve akademije za glasbo, ki ga je dozdej imel abbé Perrin. Od tega časa se šteje ustanovitev francoske velike opere, in to slavo si delita Guinault in Lulli.

Leta 1687. se je Lulli nevarno v nogo ranil, ko je takt dajal s svojo paličico, in čutil je, da mu je umreti. Takó rekoč na smrtnej postelji zložil je pesem: „Umreti ti je ribič moj,“ in jo je še sam pel s slabéčim glasom. Nekoliko dni pozneje je umrl. Njegova vdova, hči Mihaela Lamberta, prvega njegovega mojstra, dala mu je napraviti veličasten spominek v cerkvi „malih bratov,“ kjer je želel biti pokopan. Santeuil je zložil njegov grobn napis v šestih latinskih verzih, katerih zapopadek je ta:

O smrt, da si slepa, to znamo; ali ko si nam pobrala Lullija, znamo še le, da si gluha.

x

O možičku in levu.

(Basen.)

Zivel je možiček na sámoči blizu gozda. Sekal je drva in zemljo oral. Ondu je prebival tudi lev ter mu teptal žito in klal čredo na paši. Možiček se je zaradi tega začel razno kaj umišljati, kakó bi ga ulóvil. A kadar lev zapazi, da ne bode uhajal tacim umétnim zvijačam, pobere svoje déte, sina levíča, ter pobegne v druge kraje. Levíč je vzrastel in povprašal očeta: „ali sva iz té dežele domá?“ Lev odgovori: „ne iz té dežele, nego semkaj sva pribežala od možička zeló razumnega, ki zna toliko zvijač, da ti ne morem povedati.“ Levíč bi rad bil zvedel, kdo in kakšen si je ta možiček; a lev mu reče: „néma tólike telesne sile, kólikeršno ima naš rod; a zvit je, kakor ovnov rog.“ Levíč odgovori: „pojdem ter mu povrnem žal za sramoto!“ Lev mu reče: „ne hodi! Možiček je premetèn, pa bi te nagló ujél in ubil.“ A levíč odgovori: „takó mi glavé, da pojdem!“ Lev mu zopef

reče: „kesàl se bodeš, ako nehčeš poslušati.“ Levič je preslišal te besede in šel za možičkom. Mej pótjo vidi na paši konja, slócega na hrbtu, in ga povpraša: „kdo te je takó pohábil?“ Konj odgovori: „možiček. Želéza je narédil, jermenje in pletene konôpce, da me zveže ter ná-me séde, pa me goni, kamor hoče, in zató je moj hrbet slók.“ Levič mu reče: „plènt vzemi tega možička! Ali nijsi tí mojega očeta leva žival?“ Konj odgovori: „tvoje-
 juga očeta žival sem in tvoja tudi.“ Levič ga potolaži: „takó mi glavé, povr-
 niti hočem jaz možičku sramoto in krivico, katero ti je stvóril!“ Potem
 levič ofide in skóraj najde vola, ki je grmovje obiral, ves prógast od samih
 udarcev in za róge privezan k deblu. Povpraša ga levič: „kdo tí je takó
 nahúdil?“ Vol odgovori: „možiček me vkléplje v jarem ter poganja s tež-
 kimi udarci brézove šibe, da mu vozim, brazde réžem in izoravam kámenje.“
 Levič mu reče: „kamor koli pridem, povsod možiček! Ali nijsi tí mojega
 očeta leva žival?“ Vol odgovori: „tvoje-
 juga očeta žival sem in tvoja tudi, ako Bog hoče.“ Levič jezen zavpije: „kóliko krivice vzprijeml-
 jemo od tega možička, a ne mí samó, nego vsak, kdor je naš! Žal mu bodi, kdér ga
 najdem!“ Oziráje se ugleda na tleh človeško stopínjo ter vola povpraša:
 „kdo je semkaj stopil?“ Vol odgovori: „možiček.“ Levič iztégne pedánj,
 izmeri stopínjo ter se začudi: „mala stopínja a velíka zlobínja! Pokáži mi
 tega možička!“ Vol mu odgovori: „evo ga tam!“ Levič pogleda k višku,
 a možiček stóji na hribu in sekiro brusi. Levič nanj zakričí: „možiček! tí
 si obilo sramote in krivíce stvóril očetu in vsem našim živalim. Zakáj si tak?“
 Možiček, drzek in hraber, pokaže kij, sekiro in dolg nož, rekóč: „po odgovor
 si pridí semkaj góri, ako želiš, da te s kijem zatolčem, z nožem oderem in
 z nabrušeno sekiro na drobne kosce razčetrám.“ Levič se nekoliko ustraši
 njega drznosti in reče: „pojdi z menój k očetu levu, da on rzsodi, ker je
 sodec nad živalími.“ Možiček odgovori: „prisézi, da se me ne dotakneš ter
 mí žalega ne stvoríš, dokler ne bodeva pri tvojem očetu levu. Tudi jaz tí
 hočem takó priseči.“ Potlej oba prisežeta in se upótita k levu. A možiček,
 ne dolgo hodèč, kréne s ceste po stezàh, kdér je bil nastavil prógle in zádrge.
 Levič mu reče: „oplétaj, koder hočeš, jaz pojdem za tobój.“ Možiček odgo-
 vorí: „hodi ali ne hodi, kakor se tí zdí.“ Skóraj potem se levič zamotá v
 zádrgo, ki mu je obé prednji nogi takó zažéla, da nij mogel prestopiti. Za-
 torej zavpije, kolikor more: „možiček, na pómoč!“ Možiček povpraša: „kaj
 tí je?“ Levič odgovori: „kaj si vém, kaj mi je prednji nogi takó zvezalo,
 da ne morem nikamor geníti. Pomozi mi, prosim te!“ Možiček reče: „pri-
 segel sem, da se te ne dotaknem, dokler ne bodeva pri levu, tvojem očetu.
 Ne morem tí pomoči.“ Levič je ob samih zadnjih nogah skakúcal, kakor
 je vedel in znal. A skóraj potem se je v drugo zanko ujél za obé zadnji
 nogi, da zopet nij mogel prestopiti, in je zavpil: „možiček, na pómoč!“ Mo-
 žiček povpraša: „kaj tí je spét, kà vedno kričíš?“ Levič odgovori: „kaj si
 vém, kaj mi je tudi zadnji nogi takó na téšno zvezalo, da morem zdaj
 še menj geníti, nego lí poprej.“ A možiček useka v grmu kól ter ga začne
 krepko udrihati. Levič, razumévši, da je ujét, zaprosi: „možiček moj ljubi!
 ne tolci po glavi, ni po hrbtu, ni po rébrih, nego tepi me po ušesih, ki so
 bila gluha mojega rodítelja prepóvedí, ne k tebi hoditi, da me ne ujameš,
 ker si zvít, kakor ovnov rog; nabíjaj me tudi po srci, ki je prezíralo očetove

besede, kadar je dejal: kesal se bodeš, ako nehčeš poslušati.“ Možičku se je to pristojno zdelo, in zato je mahal po ušesih in po srei, dokler ga je do-
tolkel. Zadnje levičeve besede so bile: „takó bodi vsacemu, kdor presluša
roditelja!“ Pripoh.

Kamenje za kosilo.

Tomažek se je igral na cesti. Mimo njega pride ubog, star človek, ki je bil hróm in se je moral opirati na brle. Siromak je molil klobuk od sebe, da bi mu kdo kaj vbogajme dal, in če mu je kdo kak krajcar ali kosec kruha vrgel vanj, lepo se mu je zahvalil in mu prosil blagoslova od Bogá. Ali Tomažek ni imel usmiljenja z ubožnim človekom; ne samo, da mu ni nič dal vbogajme, nego zagrabil je polno pest kamenja in ga vsipal prosjaku v klobuk. Starec na vse to ničesar ne reče, globoko vzdahne in izsiplje kamenje iz klobuka. Hudobnega Tomažka je to mirno starčkovo obnašanje zeló razjezilo. Zdajci pristopi k prosjaku, udari mu po klobuku, da mu ga izbije iz rok.

Vse to so videli Tomažkov oče, ki so stali na vrtu za ogrado. Pokličejo starega človeka v hišo in mu rekó, da naj séde za mizo na Tomažkovo mesto. Starček to stori in oče mu dadó pladnik in žlico Tomažkovo. Mati prinesó kosilo na mizo in oče rekó prosjaku, da si naj zajame in naj jé s Tomažkovo žlico. Tomažek je pa moral v kotu na tléh sedeti in oče so mu dali kamen za kosilo, ker je tudi on dal siromaku kamenja mesto kruha. Tomažek se je zeló jokal in prosil očeta, naj bi mu ta pregrešek odpustili. Ali oče tega niso hteli. Še le, ko se je ubogi starček zanj potegnil, dopustili so mu oče, da je smel k mizi sésti zraven prosjaka. Tomažek je obljubil s solzami v očéh, da ne bode nikdar več razžalil kacega siromaka.

Veseli in žalostni dnevi drobne cvetlice.

(Pripovedka.)

Cvetlica je tožila zemlji, da je premrzla. Zemlja odgovori: „Cvetlica ljuba! jaz te ne morem greti, kajti sever ljuto piha; a tvojo bédo potožim oblakom nad nami.“ In zemlja je govorila oblakom: „zakaj mi zakrivate solnce? Uboga cvetlica trepéce od mraza.“ A sivi oblaki so prošnjo matere zemlje povédali nébu, in rekli, naj se usmili cvetlice. A nebo je solncu velélo topléje sijati in ogréti ubogo cvetlícó. Solnce to slišavši poprósi Bogá, da bi mu svobodno bilo, ogréti zemljo.

V tem je otrpla cvetlica zadremala, a mrzli séver je nanesel listja in oblaki so jo ogrnili z belim plaščem ter jo odéli, da bi gorkéje počivala, dokler ne pride drugo vreme.

Bog se napósled usmili cvetlice in velí solncu topléje sijati, a mrzli sever pošlje v ledéne dežele ter oblake nad zémeljo, da bi cvetlící plašč odgrnili.

Sedáj se cvetlica vzbudí ter pomolí preljubó lice iz črne zemlje, na katero je solnce sijalo in prijazno kímalo cvetlící, ki se je polagoma izstegnila in pozdravljala njega nebesko svetlobo.

Jos. Lavrič.

Starec Mraz odhaja, — vzpomlad prihaja.

Ali ga vidite starca Mraza, kakó stresa svojo jezo, ker je njegovo gospodarstvo zdaj že pri kraji in mora oditi? Le poglejte ga, kakó se jezi! — V star zimski plašč zavit, z debelo palico v roci, stresa svojo jezo nad suhim listjem, ki je še sèm ter tjá obviselo na kacej jablani ali hruški ter je vrtí kar čez glavo v urnih vrtincih po še vedno rujavih travnicah in livadah. Vihar mu pomaga vršoč skozi vrhove golega drevja. A le naj se jezi, malo nam je mar za nepri-

jetnega zimskega starca. Ne bojimo se ga, umákniti se mora veselej in prijateljnej vzpomládi, ki se začénja z dném 21. marca. Solnce se vedno više vzdiguje na nebu, in zdi se nam, kakor bi imelo daljši pot, ter je zaradi tega tudi dalje na nebu. Dan in gorkota rasteta. Tudi vihar, zvesti tovariš starca Mraza, naj še tako zlobno razsaja in briše suho listje z dreves, to nič ne dé, saj vzpomlad že komaj čaka, da se drevje popolnem osnaži in obriše, ker hoče novo listje obešati po vejah. Solnčni žarki gorkeje pritiskajo na zemljo; po ozárah je vedno več drobnih travnih listkov; po ledinah se rujava tla skrivajo bolj in bolj pod rastlinsko zeleno odejo, ki je vsaki dan gostejša. Travniki že zelené in raznovrstne travice in pisane cvetlice se podvizajo, da odpravijo zamazano zimsko odejo. In kako lep božji dan je denes! Odšel je neprijetni nam gost, čmerikavi starec Mraz, in solnčna gorkota je razkadila mokrotne megle, ki so se dolgočasno vlačile po dolinah od gozda do gozda. Tudi mrzlotni vetrovi so utihnili in tihi mir kraljuje v zraku. Davno že ni sijalo solnce tako prijazno na zemljo, in njegovi topli žarki vzbujajo povsod novo življenje. Nešteta množica bilek in trav, brstov in cvétov rije izpod zemlje. V novo, živo zelenje se odevajo gozdi in livade, katere je bil neusmiljeni starec Mraz tako žalostno opustošil.

Kraj gozda se pase živinica. Pastir piska na piščalko, ki si jo je izvil iz vrbove šibe. Po njivah in po polji je vse živo. Kmetič orje in seje; kopači delajo v vinogradih, skorjanček se vzdiga visoko v zrak in drobí svojo pesenco, slavček poje v grmovji, kukovica se glasi iz gozda in pridne bučelice

šumé po cvetlicah. To novo in veselo življenje nam je prinesla vzpomlád. Vse, kar koli more gibati, vse orje, seje, koplje, sadí in dela, kakor veleva v zraku skorjanček, ki nam póje: „Delaj, delaj, delaj, orji, orji, orji, sej, sej, vrzi, vrzi, vrzi!“ Vse je zunaj, vse se veseli prijetnega vzpomládnega življenja, le stara bolehná ženica je ostala še domá. Vso zimo si je sirota želela, da bi jej ljubi Bog dal ućakati vesele vzpomládi. In ućakala jo je. Danes je prvić sedla na klopico pred hišo, mlado zelenje dobro dé njenim očem in solnce jej pregreva premrle ude. Ženica je vesela lepega dneva in hvali Boga in njegovo dobroto.

Ne daleć od hiše, ondu pod lipo sredi vasí, zbrala se je mladina z brstećimi šibami v roci, da odpodi neprijetnega starca Mraza, ter brezskrbna skaće po mehkej travi igrajoć se, kakor se je igrala lani in predlani in kakor se je igrala pred sto in sto leti. Takó se je igrala njega dni tudi siva ženica, sedeć na klopi pred hišo, v ónih letih, ki jej zdaj že uhajajo iz spomina.

In kdo bi ne bil vesel prijetne vzpomládi? Polje in travnik se odeva v zeleno pisano obleko; vse plava v mladem cvetji. Vsak novi dan prinaša nove lepote. Povsód se razodeva novo življenje in nad vso zemeljsko krasoto se razpenja jasno in módro nebó v neizmernej širjavi.

O le raduj, raduj se mladina novega življenja vesele vzpomládi in navžij se vzpomládne dóbe svojega mladega življenja.

Poglej, obrni se okróg,
Zelena gora, živ je lóg;
Povsod je vzpomládanski cvet
Vesoljni v svate vabi svet.

Podáj mi bratec moj rokó
Pod milo pójdíva nebó,
Kjer njíva zopet zelení
Nad njo skorjanček žvrgolí.

In v tem prijetnem vzpomládnem življenji, godujemo prevesel praznik, veselo veliko noć. Ta god in praznik je bil v katoliškej cerkvi vedno prvi in pglavitni dan, ali kakor ga sv. Gregor imenuje: „najvećji vseh praznikov celega leta;“ kajti Jezusovo vstajenje je porok našemu odrešenju, podloga našej svetej veri in poroštvo našemu vstajenu.

Jezus Kristus, naš gospod in odrešenik, je po bitkem trpljenji kot premagalec pekla in smrti velićastno in neumrjoć vstal iz groba, v katerem je ležal tri dni, vstal je iz trpljenja k večnemu veselju, iz smrtne temote k svitlemu jutru novega življenja, da je potrdil svoje svete nauke in pokazal svojo božjo moć. Praznik vstajenja Kristusovega je tedaj najveselejši dan za vsacega kristjana. A tudi otrokom prinaša velika noć še drugo veselje. Delé se jim v tem času lepi, rudeći pirhi, s katerimi se različno igrajo in kratkočasijo.

Vzpómład mila
Odklenila
Svoj veseli nam je raj;
Cvetje klíje,
Radost síje,
Zelení že vrt in gaj.

Zdaj le hiti
Vence viti,
O mladina! zdaj je čas.
Dan zbeguje
Cvet vsahuje,
Kmalu mine rožni kras.

Zraven tudi
Ne zamudi,
Poiskati dušni sad!
Vzpómład íde,
Zopet pride, —
Ćas mladost' je le enkrat.

Na domačem hólmei in na visokej gori.

Na holmei smo nad domačo vasjó. Zlato solnce zahaja za sinje goré, rudí se in žarí oblačke samevajoče po sinjem nebu. Črnokrili kos prepeva pesen večernico sedeč vrhu tenke smreke; drobni skorjaneec hití izpod neba navzdol v zeleno žito. Lahen vetrič piše od juga, od gorkega juga, ziblje mlado setev po poljanah, pripogiblje šibke bilke po pisanem travniku. Krepki smo na duhu, krepki na telesu v svežem večernem zraku. Bistro nam zré okó na domače selo prostirajoče se pod hribcem, na bele hiše, na svitla okna, v katerih blesté se in odsevajo solnčni žarki. Iz dimnikov se dviga zavíšnel dim, k višku se popenja, vije, raztrgava in gine. Ljudjé se vračajo domóv s polja in travnikov, ki raznobojnemu vencu podobni obdajajo prijazno selo (vas). Kopáč nese motiko na rami in žvižga napev vesele národne pesni, tesár koraka veselo s sekíro na rami, dekleta plevíce nosijo polne jerbase plevela na glavi in hlapec pelje voz dišečega sená proti hlevu. Pastir goni vaško čredo, vole in krave, ovce in kozé. Čujejo se živinski zvonci. Mogočno in oblastno stopa pastir z bičem v roci in poka z njim, da odmeva daleč na okrog po dolini. A njegov továriš trobi na rog. Poje si in žvižga, škriplje in ropoče. In nad nepokojnim selom, nad ovočnim (sadnim) drevjem in ravnim poljem poletáva lastovka, striže na vse strani in žvrgolí pod jasním nebom. Na nebo pa priplava izza gorá na vzhodu srebrna luna. Mrak prepréza dolino in goró, zvezde se užigajo na nebeškem oboku. Iti nam je domóv, čaka nas gorka večerja in mehka postelja v dišečej mrvi. Kako lep je pač dom, kako srečen je človek, da ga ima, tu živimo, tu trpimo, tu umrimo!

Na visocej gori smo. Jutro je. Težaven je bil pot do sém: po večkrat smo viseli poleg globocega brezdna v smrtnej nevarnosti. A to nič ne dé. Nevaren je pot do slave; nevarno je plezati na snežnike. A zdaj smo na vrhunci in se ozíramo okrog. Povsod, kamor se ozreš, povsod te obdajajo snežniki; sive skale štrlé proti nebu in temna brezdna zévajo v nas. Vse je mrtvo, nič življenja. Le divja koza se plazi tód, po bornej travi, rastočej po skalnatih razpoklinah, pase se, in predrzni lovec s puško v roci preží nanjo skrit za pečino. In nad pečevjem pluje kraljevi orel ter pazi, kdaj se zvrne skokonoga koza ali predrzni lovec v strmi prepad. Strahovit je res pogled na okoli, gróza nas sprehaja, a veličasten pri vsem tem. Snežniki, ki kipé s snegom pokritimi vrhovi k jasnemu nebu, hudourniki, ki se valé z vrhuncev gorá po plazfnah nizdolu, valé se in prekopicévajo, dokler ne izginejo penèč se in šumèč v nenasitnem gorskem žrelu; jezera, pogorska očesa, cvetlice, cvetoče in dèhteče tod, vse to je krasno, vse veličastno. A v znožji visocih gorá razprostíra se široka raván, vidímo sela, vidímo mesta, temue gozde in zelene poljane. In po planjavi se vijó reke kakor srebrne niti po pisanej tkanini ter se izlivajo v mogočno morje. In v morji blisketá solnce, blisketá v snegu okoli nas. Širen je svet, prostrána je zemlja. Gledajočím vse to, izbujajo se nam v glavi misli, visokoletéče misli. Ves svet hočemo prebródití, bití povsod in bití nikjer; nabirati si želimo zlatá in srebrá, nabirati si slave in častí. Takó mislimo ter skoraj ne opazimo oblaka, ki visí

na gori ne daleč od nas; širi se, temni se. Bežimo od tód, bliskalo se bo, grmeló in treskalo. Hitimo v vas pod goró!

* * *

Mladi čitatelj! Bila sva na prijaznem hólmei nad domačo vasjó, splezala sva na visoko goró. Kje ti je bolj dopalo? Gledati s hribca na poznato selo in se vračati potem k domačemu ognjišči, k roditeljem, bratom in znancem, ali na visokej gori zrétí na okrog, daleč po širocem svetu iskati si slave in bogastva? Kaj bolj osrečuje človeka, da žíví mirno v krogu svojih domačih, srečno in zadovoljno, ali da blódi po svetu za nestanovito péno slave in častí, s praznim srcem in nemírnim duhom?

Jos. Gradačan.

x

Lončarstvo.

Lončar je rokodelec, ki od glíne (ila) zdeluje lonce in drugo posodo, v katerej se kuhajo ter varé jedí in tekočíne. Glina je raznovrstne boje; tudi je ali mastna ali žilasta in se dá mesiti, ako jo z vodo razmočimo. Lončar naredí posode v raznej obliki in velikosti in potem jih suší, ožiga, barva in loši (cinja). Zemlja za lonce treba da je čista, v njej ne sme biti nobenega kámena. Ravno zaradi tega jo je presejati skozi posebno rešeto, potem ugnjétati in razdrobiti, a nazadnje zopet z roko dobro izpremešati, predno se posoda začne delati.

Najpoprej lončar potrebuje lončarskega srpa, rekši ostrega železa, podobnega polovici lune, s katerim se grudasta glina razreže v tenke platnice, da takó najde vsak najmanjši kamen.

Okroglo posodo lončar dela na lončarskem kolóvratu, a oglásto s pomočjo lesénih ali sadrénih tvorílih (kalupih).

Ako hoče lončar lonec (pisker) narediti, vzame najpred kos vlažne in popolnem pripravljene glíne (ila). dene ga na gorénjo kolut lončarskega kolóvrata, zavrtí z ного koló, z rokama pa stiskava glino; v tem, da se kolut vrtí, daje glini podobo valjka. Potem vtakne palec v váljek ter neprestano koló vrteč daje s palcem loncu óno obliko, kakeršno želí imeti. Kadar je lonec dogotovljen, izgládi ga ter ga z medéno (mesingasto) žico odreže od koluti. Ročaj in druge lončeve dele, kí se na koluti izvesti ne dadó, naredí z rokó ter jih na lonec prilépi.

Takó se zdelujejo skledé, pládniki, skledíce in druge take posode. Samo to je treba pómneti, da se take stvari dolbejo z okroglasto posodo, narejeno od lesá, pločevine, rogá ali pa od same glíne.

Ko je posoda izgotóvljena, suší se v sencí a nikoli ne na solncí, potem se takój pobarva, polóši in ožgé. — Lončarska roba je navadno od slabejše glíne, položena je s svinčenim steklom, ali se pa še celó ne lóši, kakor n. pr. lonci za cvetlice. Pri lóšenji (cinanji) te proste robe se dostikrat zgodí, da se ves svinčeni okis ne zveže s kremenico, in v tacíh posodah se jedí lahko navzamejo strupenega svinca. Izbirati je torej treba zmirom le dobro ožgano, jasno zvenéčo robo s svetlim lošem.

Kamenina (Steingut), od katere se izdelujejo vodni vrši itd., položi se s tem, da se v razbeljeno peč vrže solí (Klornatrijum). Sol razhlapi in pokrije posodo od zunaj in od znotraj z lehkotopnim natronovim steklom.

Lončarski loš, s katerim se posoda loši, narejena je navadno iz 7 delov svinčenega prahu in 4 delov dobro izprane gline, vse to se dobro zmelje in z vodo tako razmoči da postane tekočina. V to smes se potem še kaka druga reč pridene, da se dobi različna boja (barva). Posode se potlej v tako zmes namočijo ali se pa ž njo polivajo.

Suhe posode se žgó v dolgej, četverooglatej, obokanej péci, ki je narejena od same opeke. V to peč se toliko posod postavi, da je peč do vrha polna. Izprva se v peč le po malem kuri, potem pa bolj in bolj, dokler ni peč vsa razbeljena. Čez 18 do 20 ur so posode ožgane.

Takisto se izdelujejo tudi druge, draže in uméeljno narejene posode, ki pridejo v trgovino pod različnimi imeni, recimo: fajans, porcelan, kaolin itd.

Porcelan, Kinezom že davno znan, iznašel je na Nemškem še le 1703. l. kemik Böttcher, ki je dobil od saskega kneza Joachima povelje, da mora zlató delati. Mož je marsikaj poskušal, mešal in topil, naposled je dobil — zna se, da ne zlatá, nego neko lepo belo stvar, porcelan imenovano, ki je za mesto Meissen, kjer se je 1710. l. ustanovila prva tovarna za porcelan, bila pravi vrelec obilega zaslužka.

Različno lončarsko posodo izdelovali so že v najstarejših časih, ter se je ta uméeljnost dandanes že takó razvila, da je te vrste blagó postalo predmet okusa in razkošja (razsipnosti). Vzrok temu je uméeljna izdelava.

Da je lončarstvo zeló staro, to nam priča sv. pismo. Lončarje so Izraelci zeló spoštovali. Bila je jedna lončarska obitelj iz rodú Judinega, ki je samo za kralja izdelovala posodje in je tudi v kraljevem dvoru stanovala. Egipčani, Kitajci (Kinezi), Grki in Rimljani so se tudi pečali z izdelovanjem lončene posode. Lončarsko koló so ljudjé poznali in rabili že pred Kristovim rojstvom, a loš (cinj) izumili so Egipčani. Etrurske posode (v Italiji), katere še dandanes izkopavajo iz zemlje, znane so po vsem svetu.

Vse druge draže in uméeljno narejene posode se izdelujejo v porcelanskih tovarnah (fabrikah), samo navadne posode izdelujejo naši lončarji. Ti poslednji izdelujejo tudi peči.

I. T.

—*—

Najlepše je domá.

Ⓢ blaga kmetska vás domáča!

Jaz ves po tebi hrepením;

Pri tebi le so misli môje,

Na tvôje lóke se želím.

Mej nama jarki so globòki,

Poljá široka, lés temáu,

Strmine gòrske, réke bistré;

Hodá je v té nekteri dán.

Lepé so tod vasí in mésta,

Prijetna tuja so poljá;

Lepí ljudjé so in bogatí:

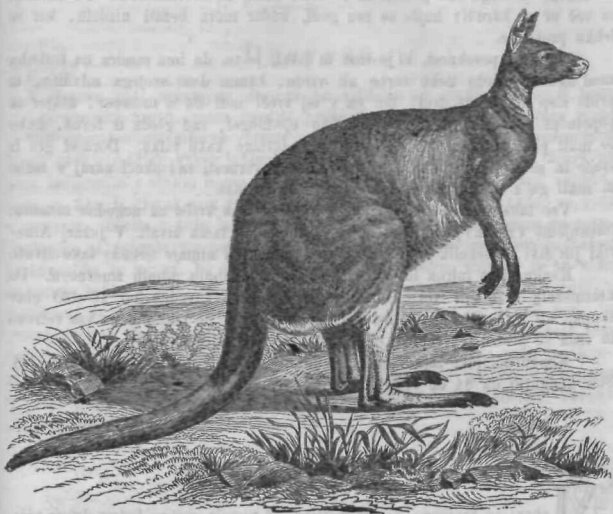
Najlepše vender je domá!

J. Z.

—*—

Pririodopisno - nateroznansko polje.

Kenguruj.

Peti del naše zemlje se imenuje Avstralija, ki so je sami otoki, katere so našli v novih časih mnogi pomorščaki; v tem delu svetá živé rujavi in divji Malajci. Posebno čudno je pa to, da v Avstraliji ne najdemo nobene opice, nobene mačke, razven divjega psa nobene zverí in nobenega parkljarja, ki so po drugih delih sveta velikani med ónimi živalmi, ki je imenujemo sesálce. Največja žival, ki jo najdemo v Avstraliji je kenguruj, jako čudna in zanimiva žival, ki vam jo predstavlja denašnja podoba. V glavo je podoben kenguruj najbolj srni, ali od pleč dalje proti repu se začne truplo ne navadno širiti in debeliti. Tudi v nogah je velik razloček; prednji nogi ste kratki in tenki, drobnim ročicam podobni, a zadnji ste petkrat daljši, močni in debeli, zlasti v mesnatih bedrih. Rep ima blizu do jednega metra dolg in močan. Že iz tega se lahko sodi, da žival ne more hoditi po vseh štírih, nego skakati mora po zadnjih nogah.

Kenguruj je ovčje velikosti; ako se pa postavi na zadnji nogi, visok je kakor kak človek. Na prednjih nogah ima po pet majhenih, a na zadnjih po 4 velike in ostre kremplje, s katerimi se brani v nevarnosti. Tudi s krepkim repom bije okolo sebe. — Kadar se pase, spusti se na prednji nogi ter prav nerodno kobacá po vseh štírih in muli travo. Če mu pretí kaka

nevarnost, takój se spnè, pritegne prednji nožici k sebi, požene se in skoči malo ne dva metra visoko in sedem metrov daleč; kakor bi ga veter nesel skače preko grmovja in jarkov ter je na dveh nogah tako uren, kakor jelen na štirih. V begu rad postoji in se ozira nazaj za sovražnikom. Po ravnem se več ur ne utruđi; hujše se mu godi, kadar mora bežati nizdolu, ker se lahko prekuene.

Največja posebnost, ki jo ima ta žival, je to, da ima samica na trebuhu med zgubano kožo neko torbo ali vrečo, kamor dene svojega mladiča, ki pride slep in gol na svet, ter ga v tej vreči nosi do 8 mesecev, dokler se popolnem ne zgódi. Ko si je nekoliko opomogel, rad gleda iz torbe, kako se mati pase in sèm ter tja tudi on odgrizne kako bilko. Dorasel gre iz vreče in se pase z drugimi, a pri vsakej nevarnosti rad skoči nazaj v torbo in mati ga z urnimi skoki odnese v varno zavetje.

Vse take sesálce, ki imajo na trebuhu tako vrečo za negodne mladiče, imenujemo vrečarje in Avstralija je domovina tacihih živali. V južnej Ameriki jih živi le nekoliko, a Evropa, Azija in Afrika nimajo nobene take živali.

Kenguruj je mirna in boječa žival brez posebnih umnih zmožnosti. Po neizmernih ravninah Nove Holandije se jih pase navadno po 10—30 glav skupaj, ali ta družba ni stalna, ker prva nevarnost jih razkropí na vse vetrove in vsak se pridruži prvemu krdelu, na katerega naletí.

Kenguruja lové zaradi mesa in kože, posebno rep daje jako okusno jed. Star kenguruj dá 84 do 100 kilogramov dobrega mesá.

— x —

M a h.

Mahovi so majhene, mične rastline, ki nimajo cvetja, kakor druge više rastline, a vendar imajo še pravo listje. Mahovi rasto ne samo po zemlji, in to še posebno po senčnatih gozdih, nego tudi po drevesih, kámenji, skalovji, zidovih, strehah i. t. d. Da-si štejemmo mah med najmanjše rastline, vendar ima to posebnost, da je vse leto zelen. V jeseni in koncem zime je mah najbolj razraščen; v tem času je namreč najbolj vlažno, a ravno vlage je treba mahovom. Gozdna drevesa so posebno spodaj na deblu obrastena z mahom in to še posebno na severo-zahodnej strani, ker ta stran je senčna, hladna in vlažna. Ako je drevo preveč z mahom obrasteno, začnè drevesna skorja gnjiti in naposled celo drevo usahne. Ovočnemu (sadnemu) drevju je mah zeló škodljiv, ker ne samo da ga dela nerodovitega, nego izpije mu tudi najboljši sòk in mu vzame rodoviti živež iz zraka. Tudi se v mahu zaredé škodljivi hrosti in druge škodljive žuželke, ki potem drevo objedajo. Mah raste najrajše po tacihih drevesih, ki stojé v zamòklej zemlji ali pa v zatišji, da veter in solnce mokroto sproti posušita. Z mahom obrastena drevesa je treba najpred mahú očistiti, ves mah po deblu in vejah s pripravnim železnim orodjem ostrgati in vse óne veje odrezati, ki so z mahom preveč obrastene. Potem je treba po več dni zaporedoma drevesno deblo z mrzlo vodo umivati in s krtačo ali kacim omelom čisto održati.

Mah rabimo namesto slame v nadévanje blazin, na katerih ležimo; tudi izvrstno nastiljo daje domačej živini in prav dober gnoj. V gospodarstvu prirode pa so mahovi neobhodno potrebni, da se ohrani vlažnost zemlje, da se nareja prst in šota.

I. T.

Drevesa.

Gotovo radi ogledujete drevesa po vrtih in po gozdih. Kdor si hoče vzrediti drevó, mora vsaditi peško v zemljo. Čez nekaj časa pride drevesce iz zemlje in vzraste s časom veliko drevó. Nekatera drevesca imajo ovočje (sadje), kakor jablana, hruška, črešnja, česplja itd., a druga so nam koristna le s svojim lesom in listjem, kakor: bukev, lipa, hrast, smreka, jela. — Ako bi človek sam ne videl, gotovo ne bi verjel, kako čudno se godí z drevjem. Zavita v trdo lubje po deblu in po vejah stojé drevesa na vrtu. Jesén jim je pobrala vse perje in vso lepoto. Vsa gola so in videti je, kakor bi bila suha in mrtva. Na vejicah so še majhena očesca, katerim se ne vidi, da imajo toliko v sebi. Kakor hitro vzpomládi gorkeje prihaja, razširijo in izpremené se v popke. Popki se odpró in iz njih se izsnuje zeleno perje in pisano evetje. Cvetje jim kmalu odpade in namesto cvetja se prikažejo lični sadki. V začetku so zeleni in majheni, a vsaki dan prihajajo večji in izpreminjajo večidel tudi svojo barvo. Kako vabilno stojé na vrtu drevesa s svitlimi črešnjami, z zlatorumenimi hruškami, z rudečeličnimi jabolki! Veselje jih je gledati.

Razne stvari.

Drobtine.

(Ljubljana in nje prebivalstvo.) Po najnovejšem štetji ljudi šteje Ljubljana, poglavitno mesto Kranjske dežele, 24.618 prebivalcev. Med temi je 18.313 Slovencev, to je taci, katerih občevalni jezik je slovenski; Nemcev je 5422. Ostali prebivalci so tujci, nekaj Čehov, Hrvatov in Lahov.

Prigovori.

Dosti otrok, dosti očenašev; dosti očenašev, dosti blagoslova božjega.

Kar iz nebes pade, ne škoduje nikomur.

Komur je Bog prijatelj, temu se ni bati ničesa.

Mrzla je zima, ako volk volka raztrga.

Dvanajst rokodelstev, trinajst nesreč.

Pred tatovi zapreš lahko vrata, pred goljuji jih ne moreš.

Suho drevo poka, mlado se lomi.

Ako bi ne bilo siromaštva in trpljenja, bila bi vsak dan nedelja.

Kakeršen kraj, takšna šega (navada).

Kratkočasnice.

* Učitelj: „Martinek, povédi mi, iz česa so tvoji čevlji?“ — Martinek: „Iz usnja.“ — Učitelj: „Iz česa je usnje?“ — Martinek: „Usnje je iz volovskih kož.“ — Učitelj: „Kako se tedaj imenuje óna žival, ki ti daje čevlje in tudi mesó, ki ga tako rad ješ?“ — Martinek: „Moj oče.“

* Učitelj: „Jakec, danes se pa zopet nisi nič učil, kaj bo vendar iz tebe?“ — Jakec: „Učitelj bom, potlej se bodo drugi za mene učili.“

2. Šolski zvonec.

(Besede A. Praprotnik-ove.)

Allegretto.

Vglasbil dr. B. Ipavec.

1. } glas.
2. }

1. Šol-ski zvo-nec gla-sno
2. Cvet in slad v mo-dro-sti
3. Lju-bi zvo-nec, zvo-ni

Glavovir.

po - je, k se - bi va - bi mla - de ro - je, Da bi šli na vr - tec
kli - je, In od - kri - va le - po - ti - je, Ki jih svet ne u - mo -
zvo - ni! Mla - do če - do v šo - lo go - ni, V gla - vo ši - ri re - sni

zlat, kjer bli - šči jim cvet in slad; jim cvet in slad.
ri, Sr - ce do - bro ne zgu - bi; jih ne zgu - bi.
glas: Mla - dih let je kra - tek čas! je kra - tek čas!

